

Socialdepartementet

Remissvar En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga (SOU 2024:30)

S2024/00978

Institutet för mänskliga rättigheter (institutet) yttrar sig över betänkandet **En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga** (SOU 2024:30). Yttrandet sker inom ramen för institutets uppgift att främja säkerhetsställandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige, med utgångspunkt i våra grundlagar och för Sverige folkrättsligt bindande förpliktelser inom området mänskliga rättigheter. Institutet har även en särskild roll som oberoende nationell mekanism enligt artikel 33.2 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (funktionsrättskonventionen).

Sammanfattning

- Institutet **avstyrker** utredningens förslag om att införa en statlig ordning för beslut om och uppföljning av individuella brottsförebyggande åtgärder för barn och unga.
- Institutet **framhåller** flera risker utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv:
  - o En vag målgrupp öppnar upp för godtycklig tillämpning.
  - o Förhållandet mellan Myndigheten mot ungdomskriminalitet, (MUK) och det straffrättsliga systemet är oklart.
  - o Förslaget ger bara begränsad rätt till offentligt biträde.
  - o Det finns begränsade möjligheter till överklagande.
- Institutet **anser** att förslaget inte ligger i linje med de mänskliga rättigheterna och **delar inte** utredningens bedömning om att den

föreslagna åtgärden skulle vara proportionerlig i förhållande till de problem som man önskar avhjälpa.

- Institutet **uppmärksammar** att utredningens bedömning av barnets bästa är bristfällig.
- Institutet **ser** stora risker för diskriminering med förslaget.
- Institutet **anser** att förslaget i för liten grad tar hänsyn till barn med funktionsnedsättnings rättigheter.
- Institutet **ifrågasätter** lämpligheten i att föreslå inrättandet av en ny myndighet utan att den danska ordningen effektutvärderats, och när det samtidigt pågår många parallella processer inom svensk brottsbekämpning på det kommunala och det straffrättsliga området.

Övergripande synpunkter på utredningens förslag om en statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), som gäller som lag i Sverige, stadgar att barn ska skyddas från alla former av våld och utnyttjande enligt bland annat artiklarna 19 och 32–36. Att förebygga att barn dras in i kriminalitet har positiva effekter, såväl för skyddet mot våld, som för flera andra av barnets rättigheter.

FN:s kommitté för barnets rättigheter (FN:s barnrättskommitté) framhåller att det behövs investering i förebyggande åtgärder för ungdomar i riskzonen och att det är viktigt att skapa lokala allianser mot brottslighet och våld, med fokus på skolan, familjen och åtgärder för social inkludering.¹ Barnrättskommittén har

---

¹ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 20 (2016) om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren, CRC/C/GC/20, p. 83.

också i sina sammanfattande slutsatser och rekommendationer till Sverige i mars 2023 uttryckt en djup oro för barns ökade inblandning i organiserad brottslighet och har mot denna bakgrund rekommenderat Sverige att utarbeta en strategi för att förebygga ungdomsbrottslighet. Denna ska baseras på forskning och analys av de bakomliggande orsakerna till barns inblandning i brottslighet, särskilt organiserad brottslighet, och omfatta tidiga insatser till barn i riskzonen eller i utsatta situationer, liksom stöd till deras familjer.²

Säkerställandet av barnets rättigheter ställer stora krav på det offentliga att identifiera och genomföra åtgärder som på ett effektivt sätt kan förebygga rekrytering av barn in i kriminalitet. **Institutet anser inte** att förslaget möter kraven på rättssäkerhet, förenlighet med mänskliga rättigheter och effektivitet.

Institutet **avstyrker** utredningens förslag om en statlig ordning för beslut om och uppföljning av individuella brottsförebyggande åtgärder för barn och unga. I avsnitten nedan redogör institutet för skälen till ställningstagandet.

Institutets synpunkter på utredningens förslag och bedömningar

Rättssäkerhetsbrister

Utredningens förslag skiljer sig från den danska modellen i flera avseenden och omfattar betydligt fler och yngre barn. Institutet **ser** en rad problem med förslaget utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv, vilka redogörs för nedan.

Avsnitt 8.2

Bred och vag målgrupp

Till skillnad från den danska modellen finns det ingen undre åldersgräns för ärenden i MUK. Målgruppen i den danska modellen är barn som antingen dömts

---

² FN:s kommitté för barnets rättigheter, Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, CRC/C/SWE/CO/6–7, den 7 mars 2023, p.45.

för brott till fängelse (målgruppen 15–17 år) eller är misstänkta för viss typ av brottslighet (målgruppen 10–14 år), medan den svenska utredningen har föreslagit en modell där det varken krävs att barnet är dömt eller misstänkt för brott för att bli aktuell för MUK.

Den föreslagna målgruppen är barn och unga med hemvist i Sverige som är under 18 år och som riskerar att begå brott av allvarligt slag. För att bedöma om en individ ingår i målgruppen screenas den enskildes beteende, levnadsförhållanden, eventuell brottslighet och övriga omständigheter. Målgruppen är därmed mycket bred och vag och institutet **befarar** att screeningmetoden kommer att ge stort utrymme för olika tolkningar och därmed godtycklig tillämpning. Detta utgör ett betydande problem ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Institutet **ser** en påtaglig risk för diskriminering av olika grupper och att barn i socioekonomisk utsatthet riskerar att drabbas särskilt hårt.

Avsnitt 8.2.6

Omvänd bevisbörda och straffrättslig avgränsningsproblematik

En stor del av kritiken mot den danska modellen handlar om att det för den enskilde har blivit svårt att skilja processen i ungdomskriminalitetsnämnderna från den straffrättsliga processen. Någon skarp gräns till det straffrättsliga systemet har inte åstadkommit i Danmark, även om lagstiftaren tycks ha haft en sådan ambition. Enligt den svenska utredningen ska det föreslagna systemet så långt möjligt avgränsas från det straffrättsliga påföljdssystemet. MUK ska inte få uppgiften att pröva en anklagelse om brott eller den straffrättsliga skuldfrågan. Samtidigt är det polisen som ska hänvisa barn till MUK och en del av riskbedömningen grundas på om barnet begår eller är misstänkt för brottslighet. Institutet **bedömer** att det finns en avsevärd risk att barnet kan uppfatta ordningen så att det finns en slags omvänd bevisbörda där hen i någon mån är ansvarig för att motbevisa att riskkravet är uppfyllt. Detta strider mot grundläggande straffrättsliga principer.

Även om utredningen inte föreslår att det ska krävas en dom eller misstanke om brott, så är dessa, som ovan nämnts, alltså två omständigheter som ska beaktas

vid riskbedömningen. Om man skulle koppla kriterierna för hänvisning till MUK till en brottsutredning (antingen med stöd av 31 § lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) avseende barn under 15 år, eller en förundersökning avseende barn över 15 år), har utredaren föreslagit en lösning där åklagaren i samband med att en 31 § LUL-utredning inleds hänvisar ärendet till MUK för att besluta om lämpliga brottsförebyggande åtgärder för barnet i stället för att hänvisa till socialnämnden. Vad gäller barn över 15 år föreslås att åklagaren i samband med förundersökningen informerar MUK om att det föreligger tillräcklig misstanke. MUK skulle då redan i detta skede kunna besluta om relevanta åtgärder för den unge. Risken är att barnet blir ”dömd” på förhand av MUK genom att MUK ska bedöma om uppgifterna om brottsmisstanke är tillräckliga för att barnet ska anses vara i riskzon.

En annan fråga som utredaren inte har besvarat är hur uppgifter som lämnas av barnet under förfarandet i MUK kan komma att användas mot denne i en eventuell straffrättslig process. I MUK – som ju inte ska vara en straffrättslig instans – kommer barnet inte informeras om sin rätt att vara tyst enligt artikel 6 den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Risken finns att barnet i MUK-förfarandet erkänner gärningar som hen sedan i en eventuell straffrättslig process inte vill erkänna. Skulle en ordning uppstå där uppgifter som barnet lämnat hos MUK används som bevis mot denne i en straffrättslig process, skulle MUK kunna ses som en förinstans till den straffrättsliga processen. Detta skulle innebära att utrymmet för barnet att komma till tals i MUK begränsas.

Utredaren uppmärksammar ytterligare ett rättssäkerhetsproblem i den danska ordningen, som har lyfts av Århus kommun, i fall där det finns flera gärningsmän inblandade som tillhör olika åldersgrupper. Den som varit under 15 år kan då ha hänvisats till ungdomskriminalitetsnämnden på grund av brottsmisstanken, medan ärendet avseende den som var över 15 år kan ha lagts ned av Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten. Århus kommun anser att det behöver göras en opartisk bedömning av skuldfrågan och polisens utredning även för dem i åldern 10–14 år. Samma typ av problematik kan göra sig gällande i den föreslagna svenska modellen. I ärenden där barnet bedöms vara i riskzonen till stor del på grund av brottsmisstanke och misstankarna sedan läggs ner kan det ifrågasättas om barnet var i riskzonen från första början. Detsamma gäller

om tingsrätten skulle komma fram till att barnet är oskyldigt till den aktuella brottsmisstanken.

Danska Rädda Barnen och danska Institutet for Menneskerettigheder har framfört kritik mot det danska systemet och institutet anser att denna kritik inte i tillräcklig omfattning har tagits om hand i den svenska utredningen. Utredningen har föreslagit att omständigheter som kan vara relevanta i riskbedömningen bland annat är om barnet är misstänkt för brott, om barnet begår mindre allvarliga brott eller om barnet har upprepat utåtagerande, våldsamt och destruktivt beteende som på olika sätt innebär överträdelser mot lagar. Att barn hänvisas till nämnderna utifrån misstanke om brott, eller att de begår brott, medför att det är tveksamt om processen är förenlig med principerna i artikel 40 barnkonventionen. Barnkonventionsutredningens betänkande (SOU 2020:63) konstaterade att det redan förelåg flera brister i svensk rätt i förhållande till artikel 40 barnkonventionen.³ Förevarande utredning har inte på något sätt berört artikel 40 eller de brister som konstaterades av Barnkonventionsutredningen, trots att det finns en beaktansvärd risk för att utredningens förslag kommer innebära avgränsningsproblem mot straffrätten.

Avsnitt 9.2.2

Skyndsamhetskravet riskerar att medföra bristfälliga eller felaktiga beslut

Skyndsamhetskravet som föreslås i den svenska utredningen riskerar att påverka kvaliteten i handläggningen och utgöra hinder för att inhämta all relevant information samt att barnet får delta i utredningen i tillräcklig utsträckning. Att socialnämnden ska inkomma med yttrande till MUK inom tre veckor ska jämföras med att en utredning enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) ska slutföras inom fyra månader, se 11 kap. 2 § andra stycket socialtjänstlagen. Det tar tid att utreda och bedöma behov, risker och skydd. Skyndsamhetskravet riskerar därför att leda till bristfälliga eller felaktiga beslut.

---

³ SOU 2020:63 Barnkonventionen och svensk rätt, s.1628.

9.6.3 Begränsad rätt till offentligt biträde

Utredningen föreslår vidare att ett offentligt biträde för barnet och dennes vårdnadshavare ska förordnas i ärenden och mål som rör beslut om handlingsplan eller förnyad prövning av en handlingsplan. Eftersom behovet av offentligt biträde sällan kan bedömas innan socialnämnden lämnat sitt yttrande till MUK, finns en risk att barnet inte har tillgång till ett juridiskt biträde under de inledande delarna av processen när barnet anmäls och utreds. Utredningens förslag ligger därmed inte i linje med förslagen i SOU 2023:40 om förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen, vilken institutet tillstyrkt.⁴ Förslagen i SOU 2023:40 innebär bland annat förändringar i svensk rätt för att förbättra tillgången till information för barnet, stärkta möjligheter för barnet att framföra sina åsikter, att klaga och utkräva sina rättigheter, genom bland annat stärkt rätt till offentligt biträde.⁵

Avsnitt 14.1

Begränsad överklagbarhet

Utredningen har föreslagit att MUK:s beslut om handlingsplan är överklagbart till allmän förvaltningsdomstol. Det framgår inte av författningsförslaget och dess lagkommentarer (se 9 kap. 1 § lagen om brottsförebyggande åtgärder för unga) att barnet har rätt att överklaga själva grunden för handlingsplanen, det vill säga ifrågasätta att riskzonkravet är uppfyllt. Av lagkommentaren tycks överklagande av beslut om handlingsplan ta sikte på handlingsplanens insatser och krav.

Förslaget är inte förenligt med barnets mänskliga rättigheter

I betänkandet presenteras relevanta rättigheter och principer i barnkonventionen och Europakonventionen, vilka gäller som svensk lag. Institutet **saknar** dock en heltäckande analys av förslagets konsekvenser för barn med utgångspunkt i de

---

⁴ Institutets remissyttrande över SOU 2023:40, Dnr. 1.1.2-550-2023.

⁵ SOU 2023:40 Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen.

mänskliga rättigheterna, dvs en bedömning av barnets bästa (artikel 3.1), särskilt avseende icke-diskriminering, funktionsrätt och proportionalitet.

Avsnitt 8.3

Bristfällig bedömning av barnets bästa

Barnets bästa ska enligt utredningens direktiv vara en utgångspunkt för arbetet och den föreslagna reformen. Utredaren ska i uppdragets alla delar beakta barns och ungas åsikter och erfarenheter. En del av bedömningen av vad som är barnets bästa ska bygga på barns egna åsikter. Barnkonventionens artikel 3.1 (barnets bästa) och artikel 12 (rätten att uttrycka åsikter och få dem beaktade) är därmed nära sammankopplade. Utredningen har dock inte inhämtat barns och ungas åsikter och erfarenheter på föreslagna åtgärder. Institutet **anser** att detta är anmärkningsvärt då det strider mot både barnkonventionen och utredningsdirektiven.

Utredaren slår fast att det övergripande syftet med reformen är i linje med barnets bästa mot bakgrund av att det aldrig kan vara förenligt med barnets bästa att det föreligger en konkret risk för att ett barn involveras eller utnyttjas i allvarlig brottslighet. Utredningen har dock inte gjort en grundlig bedömning av i vilken mån det specifika förslaget om en ny statlig ordning för brottsförebyggande är förenligt med barnets bästa och vilka konsekvenser det kan få för barn med utgångspunkt i deras mänskliga rättigheter.

Utredaren ser risker med att vissa specifika delar i förslaget, såsom ingripande åtgärder som polishämtning och oanmälda hembesök, kan komma i konflikt med barnets bästa. Det snabba förfarandet problematiseras också utifrån barnets bästa, liksom att åtgärder som beslutas utan samtycke från barnet och/eller dess vårdnadshavare kan upplevas som betungande. Det saknas däremot en bedömning av själva kärnan i förslaget, det vill säga att ett barn ska kunna hänvisas till MUK, när polisen och socialtjänsten bedömer att barnet är i riskzonen för allvarlig brottslighet. Risker för stigmatisering av de barn som pekats ut att vara i riskzonen för allvarlig brottslighet problematiseras kortfattat. Barnets bästa vägs här mot behovet av tydligare åtgärder och värdet av ett verkningsfullt och nytt system. Utredaren motiverar inte lämpligheten och

nödvändigheten av reformen för att nå det övergripande målet att förebygga allvarlig brottslighet bland barn. Senare i betänkandet berörs den forskning som visar att unga som tidigt utpekats som kriminella löper större risk att begå brott. Institutet **saknar** en analys och bedömning av eventuella kontraproduktiva effekter av reformen, liksom en redogörelse av evidensen för de individuella åtgärder som kan bli aktuella i handlingsplanerna. Detta hade behövts för att kunna bedöma i vilken mån reformen som helhet är förenlig med barnets bästa.

Enligt utredningsdirektivet är barnkonventionens artikel 40 en bestämmelse av särskild betydelse för utredningen. Artikel 40 fastslår rättigheter för barn som misstänks, åtalas eller dömts för brott, inklusive rätten att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet och värde. Som redan nämnts, behandlas dock inte denna artikel i utredningen. Detta är en anmärkningsvärd brist som får till följd att centrala frågor om processuella rättsgarantier lämnas obesvarade (se avsnitt ovan om omvänd bevisbörda och straffrättslig avgränsningsproblematik).

Förslaget innebär ett omfattande informationsutbyte av uppgifter av integritetskänslig natur mellan myndigheter, vilket skulle kräva sekretessbrytande bestämmelser. Utredaren bedömer att konsekvenserna av förslaget för den enskildes personliga integritet och dataskydd behöver utredas vidare. Det är därför inte möjligt att bedöma förslagets konsekvenser för barnets och vårdnadshavarens rätt till integritet enligt regeringsformen (2 kap. 6 § andra punkten) och EU:s rättighetsstadga (artikel 8), samt rätten till privat- och familjeliv enligt Europakonventionen (artikel 8), Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (artikel 7) och barnkonventionen (artikel 16).

Utredningen saknar vidare en diskussion om ärendeprocessens och åtgärdernas påverkan på barn avseende ålder och mognad. Det danska Institut for Menneskerettigheder uppmärksammar i sin rapport om de danska ungdomskriminalitetsnämnderna att det obligatoriska mötet uppfattas som särskilt otryggt av de yngre barnen i målgruppen, i åldrarna 10–14. I förslaget om den svenska ordningen kan ännu yngre barn bli aktuella för ärenden i MUK då ingen undre åldersgräns finns. Institutet **uppmärksammar** att det kan ifrågasättas om ett litet barn överhuvudtaget har förmåga att förstå nämndens roll och uppdrag vilket direkt inskränker dess möjligheter att komma till tals

enligt artikel 12 i barnkonventionen och få en rättvis prövning enligt artikel 6 i Europakonventionen.

Utredaren bedömer att det inte finns behov av att generellt anlita barnsakkunniga vid MUK, vilket görs i Danmark, utan att det räcker att ledamöterna ska genomgå en särskild utbildning med pedagogiska inslag i förhållande till barn och unga. Institutet **påminner** om att FN:s barnrättskommitté uttalat att personer som arbetar med unga lagöverträdare bör erbjudas fortlöpande utbildning och vara välinformerade om barns mentala, sociala och fysiska utveckling samt om särskilda behov som vissa barn kan ha.⁶

Vidare föreslås vissa kompenserande åtgärder för att minimera risken för att tillämpningen av den föreslagna lagen ska stå i strid med det enskilda barnets bästa. Utredaren bedömer exempelvis att stigmatisering är mer sannolikt om Kriminalvården ges en roll i att följa upp och kontrollera de brottsförebyggande åtgärderna. För att motverka detta föreslås bland annat att barnanpassa Kriminalvårdens lokaler. Ett annat förslag är att Kriminalvården inte ska ha någon roll alls i ärendeprocessen utan att MUK sköter uppföljningen av åtgärderna. Då konsekvenserna av reformen, inklusive ärendeprocessen och de insatser som förväntas sättas in, inte bedömts fullt ut är det omöjligt att bedöma i vilken mån dessa kompensatoriska åtgärder är lämpliga eller tillräckliga.

Rätten till icke-diskriminering förbises helt

Barnets rätt till icke-diskriminering berörs varken i bedömningen av barnets bästa eller i utredningen i övrigt. Icke-diskriminering är en grundläggande princip i barnkonventionen (artikel 2). Principen uttrycks även i Europakonventionen, olika FN-konventioner om mänskliga rättigheter och Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, samt i regeringsformen.

Institutet **bedömer** att det finns en hög risk att reformen kan komma att leda till både faktisk och upplevd diskriminering. Den breda och vaga målgruppen, samt föreslagna grunder för riskbedömningen för åtgärder medför stor risk för godtycklig bedömning och att barn som tillhör vissa grupper blir hänvisade till

---

⁶ CRC/C/GC/24 p. 39 och 41.

MUK oftare än barn som tillhör andra grupper (se avsnitt om Bred och vag målgrupp ovan).

Ett svagt funktionsrättsperspektiv

Barn med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning eller intellektuell funktionsnedsättning utgör särskilt sårbara grupper för att hamna i och drabbas av kriminalitet.⁷ Dessa grupper är också starkt överrepresenterade inom Statens institutionsstyrelses särskilda ungdomshem.⁸

Enligt utredningens direktiv ska utredaren beakta att barns och ungas förutsättningar och behov kan variera, exempelvis avseende funktionsnedsättning, och innebära behov av särskilda anpassningar för den ordning som föreslås. I Danmark infördes 2022 lagändringar för att öka flexibiliteten i fråga om ungdomskriminalitetsnämndens handläggningar av ärenden med barn med allvarliga psykiska funktionsnedsättningar. Bland annat mot denna bakgrund föreslår utredaren en möjlighet att avsluta ärenden utan vidare åtgärd på grund av bland annat fysisk eller intellektuell funktionsnedsättning. Möjligheten att avsluta ett ärende av lämplighetsskäl ska dock enligt utredningen utnyttjas restriktivt och endast i undantagsfall. Sannolikt kommer därför denna möjlighet att vara aktuell endast för en mycket liten del av gruppen barn med funktionsnedsättning.

Institutet **anser** att utredningen inte i tillräcklig utsträckning beaktat barn med funktionsnedsättnings förutsättningar och behov. Det saknas en redovisning av befintlig kunskap kring riskfaktorer för att barn med funktionsnedsättning ska dras in i kriminalitet. Det redogörs inte heller för effektiviteten av brottsförebyggande insatser riktat mot olika grupper av barn med funktionsnedsättning.

---

⁷ Barnombudsmannen, ”Jag hade vitt hjärta. Tidiga samhällsinsatser för att stärka barn och förebygga kriminalitet”, 2023. Socialstyrelsen, ”Insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott”, 2021. Brottsförebyggande rådet, ”Barn och unga i kriminella nätverk. En studie av inträde, brott, villkor och utträde”, 2023.

⁸ Riksrevisionen, 2024, SiS särskilda ungdomshem - brister i statens tvångsvård av barn och unga, RiR 2024:7.

Vidare beaktas inte, vilket nämnts ovan, risker för diskriminering av barn med funktionsnedsättning. FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (FN:s funktionsrättskommitté) uttrycker i sin senaste granskning av Sverige från 2024 oro över den utbredda diskrimineringen mot barn med funktionsnedsättning inom skola, omsorg och på institution.⁹ Institutet har också framhållit att eventuella hinder för barn med funktionsnedsättning att ta del av samhällets förebyggande stöd behöver undanröjas.¹⁰ Reformen innebär uppenbara risker för diskriminering av barn med funktionsnedsättning, såväl i ärendeprocessens alla led som i de insatser som kan ingå i handlingsplaner (avseende skola, ungdomsvård etcetera).

I sin granskning kritiserade FN:s funktionsrättskommitté vidare Sverige för att barn med funktionsnedsättning inte i tillräcklig utsträckning kan göra sin röst hörd i beslut som berör dem. Utredaren föreslår att förfarandet vid MUK kan anpassas efter barnets eller den unges ålder, mognad och funktionsförmåga men saknar konkreta exempel på vilken typ av anpassning det handlar om utöver att myndigheten ska använda tolk och tillgängliggöra innehållet i handlingar i ärenden som rör barn med en funktionsnedsättning som allvarligt begränsar förmågan att se, höra eller tala. Det saknas en redogörelse för hur tillgång till och tillgänglighet i ärendeprocessen ska säkerställas, genom exempelvis ålder- och mognadsanpassad information och olika typer av stöd för att säkerställa den enskildes rätt att göra sin röst hörd.

Sammantaget misslyckas utredningen med att visa att reformen innebär ett ändamålsenligt och rättighetsbaserat förebyggande och stödjande arbete riktat till målgruppen barn med funktionsnedsättning.

Avsnitt 12.13

Bristande proportionalitetsbedömning

---

⁹ CRPD/C/SWE/CO/2–3.

¹⁰ Institutet för mänskliga rättigheter, Kompletterande information till FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning Inför den andra och tredje granskningsprocessen avseende Sverige 2024.

Institutet **håller inte med** om utredningens bedömning om att förslagen är proportionerliga i förhållande till syftet. Enligt Europakonventionen kan begränsningar i rätten till privat- och familjeliv, artikel 8, göras om det är grundat i lag, är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle, och enligt uppställda grunder. Som nämnts har utredningen inte utförligt analyserat varken de positiva eller negativa konsekvenserna av förslaget. Vidare saknar utredningen en analys av andra möjliga åtgärder som skulle kunna bidra till att nå samma syften, och motiverar därmed inte förslagens nödvändighet. Sammantaget är det därför inte möjligt att göra en proportionalitetsbedömning av förslaget.

Förslagets konsekvenser och effektivitet

Avsnitt 7

Begränsad utvärdering av den danska ordningen

Utredningen redogör för de olika uppföljningar och utvärderingar som gjorts av den danska ordningen med ungdomskriminalitetsnämnder. Det finns dock ingen utvärdering eller oberoende studie om utfallet av myndighetens arbete, det vill säga de brottsförebyggande effekterna. Det är enligt institutet mycket olyckligt att ungdomskriminalitetsnämnder föreslås införas i Sverige trots att det saknas en effektutvärdering av den danska ordning som förslaget bygger på.

Utredningens förslag skiljer sig också från den danska ordningen i flera avseenden, inte minst vad gäller förslaget att kraftigt vidga målgruppen. Det är bra att utredaren tar intryck av de olika utvärderingar som gjorts, inte minst de rapporter där barn fått yttra sig om processen, och försöker anpassa åtgärdernas förenlighet med barnets bästa. Det är emellertid inte säkert att de anpassningar som utredningen föreslår, exempelvis för att öka åtskillnaden mellan MUK och det straffrättsliga systemet, kommer att få önskad effekt givet skillnaderna mellan den föreslagna ordningen och den danska ordningen. Därtill är det viktigt att understryka att de danska och svenska förvaltningssystemen skiljer sig åt, vilket skapar olika förutsättningar för samarbete mellan stat och lokal nivå.

Risker för rollförvirring och dubbelarbete

Vad gäller förslagets konsekvenser i förhållande till nuvarande socialrättslig lagstiftning har utredningen föreslagit att MUK ska kunna fatta beslut om sådana insatser som socialnämnden i dag har rätt att fatta beslut om enligt socialtjänstlagen. Den enda skillnaden i förslaget är att MUK även ska kunna besluta om sådana insatser utan barnets eller vårdnadshavarens samtycke. Vidare ska MUK kunna besluta om föreskrifter med krav om skolgång eller annan sysselsättning, fritid, behandling eller vård och andra brottsförebyggande åtgärder. Institutet **ser stora risker** med att förslaget kommer att leda till rollförvirring samt parallell- och merarbete för socialtjänsten. Det föreslagna förfarandet kommer innebära svårigheter för den enskilde att förstå MUK:s roll och hur den skiljer sig från socialtjänstens. Institutet **saknar** även en redogörelse av i vilken mån de föreslagna individuella åtgärderna har visat sig ha brottsförebyggande effekt. Detta är särskilt anmärkningsvärt mot bakgrund av att den nya socialtjänstlagen betonar att socialtjänsten ska vara kunskapsbaserad.

Institutet **oroas** över att förfarandet kommer medföra ett avsteg från principen om minst ingripande åtgärd beträffande den del av målgruppen som inte är kända av socialtjänsten sedan tidigare. Med hänsyn till det skyndsamhetskrav som föreslås i lagen om brottsförebyggande åtgärder för unga finns en påtaglig risk att processen i MUK skulle hinna genomföras innan socialtjänsten slutfört sin utredning enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen. Det får till följd att socialtjänsten inte ges möjlighet att utreda barnets behov enligt socialtjänstlagen och prova och utvärdera insatser som bygger på frivillighet.

FN:s barnrättskommitté lyfte i sin senaste granskning fram problemet med regionala skillnader i barns tillgång till hälso- och sjukvård, sociala tjänster och utbildning, samt i fråga om rättssystemet.¹¹ MUK:s verksamhet skulle också påverkas av kommuner och regioners skilda förutsättningar, inte minst utifrån att det är kommunerna som ansvarar för verkställigheten av MUK:s beslut.

Svårt att överblicka systemet

---

¹¹ FN:s kommitté för barnets rättigheter, Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, CRC/C/SWE/CO/6–7, den 7 mars 2023, p.16.

När betänkandet publicerades pågick en rad andra utredningar med bäring på området brottsbekämpning bland barn. En utredning har till syfte att överväga en sänkning av straffmyndighetsåldern i Sverige. I Danmark har ungdomskriminalitetsnämnden uppfattats som ett alternativ till en sänkning av straffmyndighetsåldern. Skulle straffmyndighetsåldern sänkas i Sverige skulle det påverka betydelsen av den nya ordningen, vilket utredaren också uppmärksammar. Pågående utredningar om utökade möjligheter för socialnämnden att fatta beslut om och kontrollera insatser och krav utan samtycke från enskilda,¹² och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) har också konsekvenser för förslaget.¹³

Vidare innebär den nya socialtjänstlagen, som träder i kraft i juli 2025, att socialtjänsten får nya verktyg för tidiga förebyggande insatser.

Det går inte att få en överblick över konsekvenserna av ett eventuellt inrättande av MUK i förhållande till pågående och kommande utveckling av det kommunala brottsförebyggande arbetet och det straffrättsliga systemet. Att i detta omvälvande skede inrätta en ny statlig myndighet medför stora risker för otydlighet, dubbelarbete, lagar som inte harmonierar, och, i förlängningen, ett ineffektivt brottsförebyggande arbete riktat till barn.

Ärendets handläggning

Detta remissvar har beslutats av direktören Fredrik Malmberg och föredragits av utredaren Johanna von Bahr. I den slutliga beredningen har även ställföreträdande direktören Charlotte Palmstierna, enhetschef för Utredning och analys Eva Glückman, biträdande utredaren Xhenita Shala och utredaren Anna Rosenmüller Nordlander deltagit.

Fredrik Malmberg, Direktör

---

¹² S 2022/02322

¹³ Dir. 2023:160